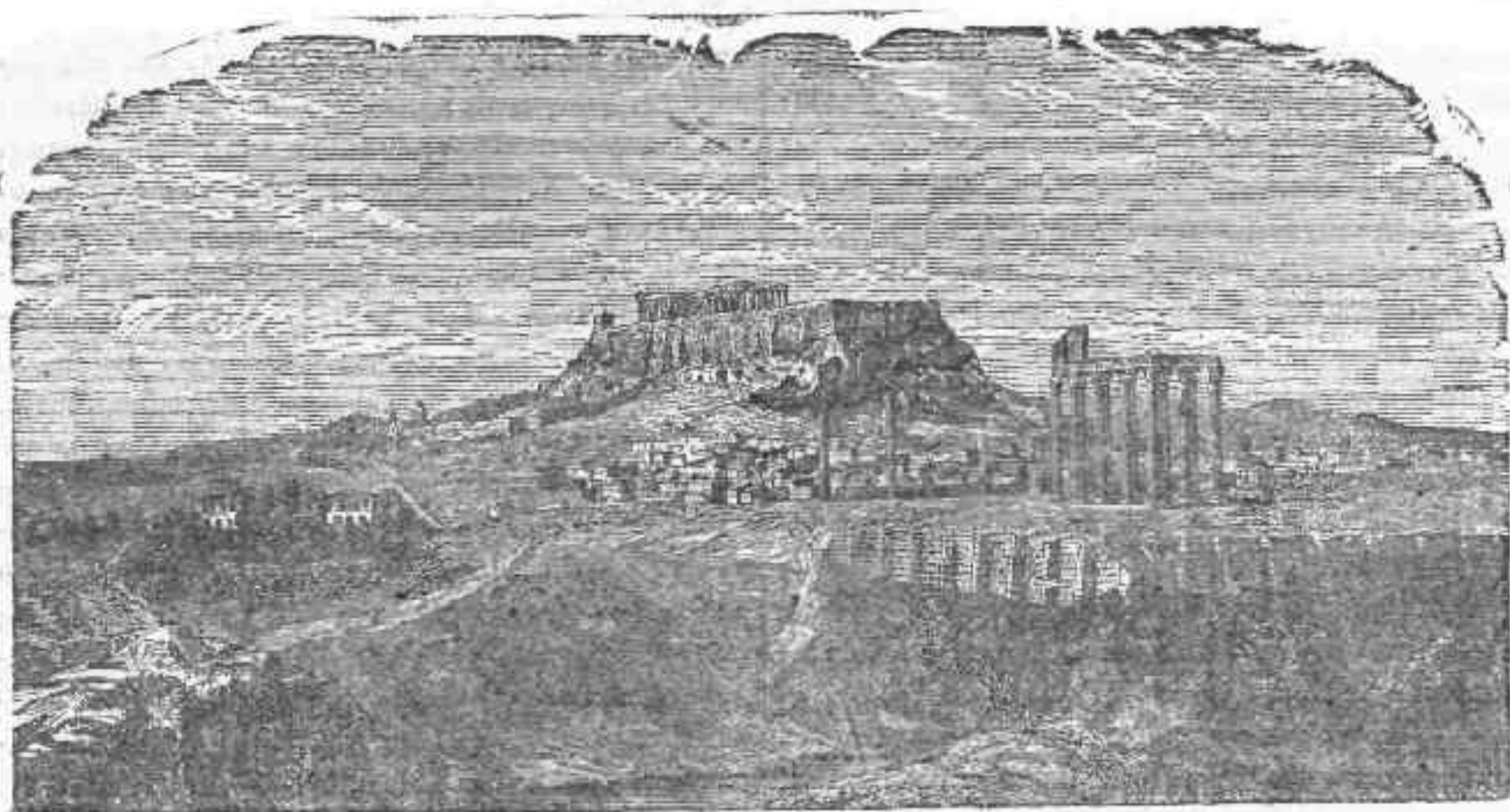

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 251.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ.

—000—

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῇ 6 Ἰαννουαρίου 1785. Νόμις δεκαπενταετῆς μετέβη εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐν τῷ τότε περιφήμῳ Πανεπιστημίῳ τῆς Πανίας ἐστέρθη νομοδιδάκτωρ τὸ 1805. Ἡ περὶ τὴν φιλολογίαν, ἰδίως δὲ περὶ τὴν ἱστορίαν, σπανία αὐτοῦ ἐπίδοσις ἐρεῖλκυσε οὐχὶ μόνον τὴν προσοχὴν ἀλλὰ καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν διασημοτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰταλῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ὥστε τὸ 1804 καὶ 1805 ὠνομάσθη μέλος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀρχαιο-λογικῆς Ἑταιρίας καὶ τῆς Φλωρεντιανῆς Ἀκαδημίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν ἤρχισε νὰ παραδίδῃ ἀμείψως ἐν τῷ Λυκείῳ μαθήματα φιλολογίας, καὶ συγχρόνως ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰς τινας περὶ τῆς πατρίδος του εἰδήσεις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Notizie per servire alla Storia Corcirese dai tempi eroici fino al secolo XII*. Τὸ πρῶτον τοῦτο δοκίμιον τῆς πατρίδος ἱστορίας τοσούτον ἤρρεσεν, ὥστε ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσίν του ἡ Γερουσία τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας ἀνηγόρευσε τὸν νέον συγγραφεὰ ἱστοριογράφον τῶν νήσων, ἀπονεμοῦσα αὐτῷ δικαίους ἐπαίνους διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Ὀλίγον δὲ πρὶν ἢ τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος, ἀπολέσεν τὴν ἀν-

εξάρτητον αὐτοῦ ὑπαρξίν, κατὰ τὴν ἀπλὴν τῆς Γαλλίας ἐπαρχίαν, ὁ Μουστοξύδης ἀπεδήμησεν ἐκ δευτέρου εἰς Ἰταλίαν, ἐπισκέφθη τοὺς Παρισίους, καὶ πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Μεδιόλανα, ἐνθα, κατὰ τὰ ἔτη 1811 καὶ 1814 ἐξέδωκε δύο τόμους τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον *Illustrazioni Corciresi*· ἀνεκάλυψε δὲ καὶ ἐδημοσίευσεν ἀνεκδοτὸν ἀπόσπασμα τοῦ περὶ *Ἀντιδόσεως* λόγου τοῦ Ἰσοκράτους. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν διωρίσθη μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς ἐν Παρισίοις Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας (Institut) ὡς καὶ τῶν Βασιλικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μονάχου, τοῦ Ταυρίνου καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Οὐλίνης, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἄδεια παρὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας νὰ συμβουλευθῇ τὴν μεταξὺ τῆς ἐνετικῆς Πολιτείας καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν ἀλληλογραφίαν, ἐξ ἧς πολλὰς ἤρυσθη πολυτιμοτάτας σημειώσεις. Ἐπισκέφθη δὲ τὸ 1814 ἐν Ζυρίχῃ καὶ τὸ 1815 ἐν Παρισίοις τὸν αἰμνηστον συμπολίτην καὶ προσφιλὲς αὐτοῦ φίλον Ἰωάννην Καποδίστριαν, καὶ ἐπανακάμψας εἰς Ἰταλίαν ἐκοσμήθη παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας μετὰ τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Βλαδимиρου. Περιηγήθη ἀκολουθῶν τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐν Σαξωνίᾳ φιλοφρόνως τῷ ἐχορηγήθη ἡ ἄδεια νὰ ἐξετάσῃ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς οἰκογενείας τοῦ κόμητος Σχούλεμβουργ, τοῦ κατὰ τὸ 1716 ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐνετικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐγχωρίων ἀνδρείως ὑπερασπίσαντος τὴν Κέρκυραν κατὰ τῶν πολιορ-

κούντων αὐτὴν Τούρκων. Πτύχῃσας δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἐκείνῃ πολλὰς καὶ πολυτίμους ὡς ἀποθησαυρίσῃ ἱστορικὰς τῆς πατρίδος του εἰδήσεις, ἀναδιδῶν σπουδαιότατα χειρόγραφα, ἀνήκοντα μὲν ἄλλοτε εἰς τὸ Ἀρχαῖον τῆς νήσου ταύτης, παραληφθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ Σχολαρχοῦ κατὰ τὴν ἀξιωματικὴν ἐποχὴν τῆς πολιτικῆς ἐκείνης. Τούτων ὁ Κερκυραῖος φιλόλογος τὰ μὲν ἐν ὁλοκλήρῳ ἀντέγραψε, τῶν δὲ ἐν σημειώσεσι τὰ μᾶλλον ἀξία λόγου διεφύλαξεν, ὅπως ἐν καιρῷ τῷ δέοντι πλουτίσῃ καὶ περικουμήσῃ τὰ ἱστορικὰ του συγγράμματα. Μετὰ τὴν περιοδίσαν ταύτην ἐξέδωκε τὴν περὶ τῶν τεσσάρων ἱππῶν τῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Ἐνστά μητροπόλεως σοφὴν διατριβήν, ἣτις ἐθαυμάσθη παρ' ὅλων τῶν πεπαιδευμένων διὰ τὴν ἐξοχὴν παλινμάθειαν, τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ καλλιέπειαν αὐτῆς. Μετὰ δὲ τοῦ Δημητρίου Σχινᾶ ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ συλλογὴν ἑλληνικῶν ἀνεκδότων μὲ φιλολογικὰς σημειώσεις (1816), καὶ τὸ ἐπὶ ὅντος ἐξέδωκε τοὺς βίους τοῦ τε Ἀνακρέοντος καὶ τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ ἀνωτέρω διατριβή, οἱ δύο οὗτοι βίοι καὶ ἕτερα ἀξιοσπούδαστα αὐτοῦ συγγράμματα, συμπεριληφθέντα εἰς ἓνα τόμον, ἐδημοσιεύθησαν ἐν Μεδιολάνοις τὸ 1821 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: *Prose varie del cavaliere A. Mustoxidi, con aggiunta di alcuni versi.*

Ἡ ἀπηνεστία τῶν πώλησις τῆς πολυθρηνητοῦ Πάργας δὲν ἠδύνατο νὰ μὴν ἀντηχῇ εἰς τὴν καρδίαν ἀνδρὸς, ὅστις ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἶχε πάντοτε περιπόθητον ἀντικείμενον τῶν μελετῶν του τὰς τοῦ ἰδίου ἔθνους μεγάλας καὶ σκληρὰς περιπτώσεις· ὅθεν ὤψωτο τὴν φωνὴν ἐνώπιον τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, κατακλύων τὴν ἀπάνθρωπον ἐκείνην πρᾶξιν διὰ τοῦ γαλλικοῦ συγγράμματος: «*Exposé des faits qui ont précédé et suivi la cession de Parga*, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μὲ κατανοητικώτατον ὄφος τὰς ἀξιοδακρύτους σκηνὰς τῆς καταστροφῆς ἐκείνης. Τὸ δὲ παράδοξον καὶ τὸ ἀποδεικνύον ὅτι ἡ εὐτολμία ὑπεράσπισις τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀληθείας οὐδέποτε, οὐδ' εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἀπαρέσκει εἰς οὐς περιποιεῖ μᾶλλον φόνον ἢ ἔπαινον, κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἀπενεμήθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας τὸ παράσημον τοῦ τάγματος τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου. Ἐξακολουθῶν δὲ νὰ διατρίβῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Λαμβαρδοβενετικοῦ βασιλείου, ἐνεθάρρυνε τὸν τυπογράφον Σονζόνιον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκδοσιν τῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν μεταγλωττισθέντων ἑλλήνων ἱστορικῶν. Οὕτως ἤρχισε τὴν τύπωσιν τῆς ἀξιολόγου συλλογῆς, ἣν οὐ μὲν ἐκδότως ἀπέγραψε *Collana degli antichi Storici Greci volggarizzati*, ὁ δὲ ἡμέτερος Μουστοξύδης περιεκόσμησε διὰ τῆς ὥρας καὶ ὄντως κλασικῆς τοῦ Ἡροδότου ἐξῆταλίσσεως. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι τῆς μεταφράσεως ταύτης, πλουτισθείσης διὰ σχολίων καὶ σημειώσεων, μόνον τὰ ὀκτώ βιβλία ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε, τοῦ δὲ ἐννάτου καὶ τελευταίου εἶχε κατ' αὐτὰς ἐκπεραιώσει τὴν μετάφρασιν καὶ μέρος αὐτῆς ἐγχειρίσει εἰς τὸν τυπογράφον, καταλείπων ἀνεξεργάστους μόνον τὰς πλεί-

στας τοῦ βιβλίου τούτου σημειώσεις, καὶ τὰς δύο περὶ τῆς γεωγραφίας καὶ χρονολογίας τοῦ Ἡροδότου διατριβὰς, αἵτινες ἐμελλον νὰ τελειοποιήσωσι τὸ πόνημα. Συγχρόνως δὲ ἐδοῦναι τὸν περίφημον φιλέλληνα Φωριέλ, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Θωμασαῖον εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν γεινομένας συλλογὰς τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων. Περί τὰ τέλη τοῦ 1820^{ου} διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου σύμβουλος τῆς Αὔλης παρὰ τῇ ἐν Ταυρίνῳ Ῥωσικῇ πρεσβείᾳ, μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Πεδεμοντίου, ἐνθα αἱ προσπάθειαι του πρὸς συμφιλίωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος μετὰ τοῦ Βασιλέως, ἐνῶ εὖρον ἀμερολήπτους καὶ δικαίους ἐπαινέτας μεταξὺ αὐτῶν τῶν φιλελευθέρων Ἰταλῶν, ἔτυχον ἐπίσης, ὡς πᾶσα ἀγαθὴ πράξις, ἐν προμοίαις περιπτώσεσι μάλιστα, τῆς καταφορᾶς τῶν συκοφαντῶν. Ἐκεῖ δὲ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Πεδεμοντίου τὸ παράσημον τῶν Ἀγίων Μαυρικίου καὶ Λαζάρου.

Ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος κατόρθωμα, ἐξεργάσθη ὁ Μουστοξύδης, ἐξυμνήσας αὐτὴν δι' ὠραίων ἰταλικῶν στίχων, ἀνεδέχθη καὶ τὸ ἐπίπονον ἔργον νὰ πληροφορῇ τὴν Εὐρώπην περὶ τῶν θαλασσίων ἀνδραγαθημάτων τῶν ἡμετέρων, ἐκδίδων γαλλιστὶ περιοδικὸν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: *Précis des opérations de la flotte grecque durant la révolution de 1821 à 1822*. Μὴ παραβλέπων ἐν ταυτῷ τὰ φιλολογικὰ, τὰ ἔχοντα μάλιστα στενὴν σχέσιν μετὰ τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεώς μας, κατεχώρισεν ὀλίγον βραδύτερον ἐν τῇ *Αἰθολογίᾳ* τῆς *Φλωρεντίας* τὰς Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐν αἷς κυρίως ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ δι' ἀκαταμαχῆτων λόγων ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ζῇ διὰ τῶν μᾶλλον ἢ ἦσαν περιοχῶν αὐτῆς συγγραφέων, καὶ ὅτι διερχόμενοι τὸ μέγα διάστημα εἴκοσι καὶ ἑπτὰ περὶ τοῦ αἰῶνος, ἐκ τῶν ἡμερῶν μας μέχρι τῶν ἀπωτάτων τῆς ἀρχαιότητος, ὅτε ἔζη ὁ Ὁμηρος, οὐδεμίαν ἄλλην γλῶσσαν εὐρίσκομεν τοσοῦτον ἀρχοειδῶς ἐπεκτεινομένην ὡς ἡ ἑλληνικὴ. » Ἐγραψε διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἑλλήνων ἱστορικῶν τοῦ Σονζόνιου *Παράρτημά τι εἰς τὴν ἱστορίαν Ἡρακλείου τοῦ Ποντικοῦ*, καὶ βραδύτερον διὰ ἡρωϊκοκωμικὸν ποίημα τὸν βίον τοῦ Αἰσώπου. Τὸ 1829 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ αἰσιδύμου Κυβερνήτου μετέβη εἰς τὴν ἀπελευθερωμένην Ἑλλάδα, ἐνθα ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐν Αἰγίνῃ δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων, ἅμα δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος ἡ *Αἰγιναῖα* καὶ τῆς ἐφημερίδος ὡς *Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος*. Ἡ ἀποτρόπαιος δολοφονία τοῦ Κυβερνήτου ἠνάγκασε τὸν Μουστοξύδην ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐπανέλθῃ, μετὰ τοσαύτην πολυχρόνιον ἀπουσίαν, εἰς τὸν κόλπον τῆς ἰδίας πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἐμελλε νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ πλέον εἰμὴ διὰ τὸν αἰώνιον βίον. Ἐλθὼν εἰς Κέρκυραν ἐξελέχθη τὸ 1833 ἀντιπρόσωπος, καὶ ἀμέσως γενοῦσιαστής τοῦ τετάρτου κοινοβουλίου, τοῦ πρώτου δόσαντος σημαῖα πολιτικῆς ὑπάρξεως εἰς τὰς νήσους· διὸ καὶ ἀπροσ-

δοκῆτως, καὶ τοὶ ἀρμοστεύοντες τοῦ φιλελευθέρου καὶ φιλέλληρος Νούγεντ, διελύθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν διάλυσιν ταύτην ὁ Μουστοξύδης, ὁ δικαιώματι ἐδρεύων ἐν τῇ πέμπτῃ Βουλῇ, διορίσθη Ἀρχὸν τῆς παιδείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ θέσις αὕτη ἦν ἀφινεν ἐλευθέραν τὴν τοῦ Βουλευτοῦ ἐνέργειαν, δὲν ἐδίστασε νὰ παραιτηθῇ σχεδὸν ἀμέσως αὐτῆς, καὶ τοὶ λίαν ἐπικερδοῦς. Ἐκτοτε δὲ ἐσάνη ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτευσεως, ἀποστηρίζων καὶ διευθύνων μὲ σπάνιον θάρρος καὶ σύνεσιν, ἐπὶ τῆς δεσποτείας μάλιστα τοῦ Δούγλας, τὴν πάλιν μικροῦ καὶ ἀδυνάτου λαοῦ πρὸς ἀγέρωχον ἀντιπρόσωπον μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς ἀυνάμεως. Ὁ ἀρμοστὴς οὗτος εἶχε διαδεχθῇ τὸν Νούγεντ μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς πρώτης συνόδου τοῦ πέμπτου κοινοβουλίου· ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐπέμνε μετὰ ἀπαράδειγματίστου ἐπιμονῆς νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τῆς προστασίας τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῆς, ὥστε μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον ὁ ἀρμοστὴς προσέφυγεν εἰς τὸ πρόσφορον μέσον τοῦ νὰ χαλινώσῃ αὐτὴν δι' ἐτέρας διαλύσεως, μεγάλας προσπαθείας καταβῶν ὅπως κατὰ τὴν νέαν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων ψηφισθῶσι μόνον οἱ αὐτῶ ἀφωσιωμένοι. Μ' ὅλας ὁμοῦ τὰς προσπαθείας ταύτας ὁ Μουστοξύδης ἐξελέχθη μὲ 343 κατὰ 15 ψήφων, καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡμέρα ἐθνικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ μεταξὺ ἀντιπολιτευσεως καὶ προστασίας πάλιν ἀνεφάνη ὑπὲρ ποτε ζωηρότερα, καὶ διήρκεσε μέχρις οὗ ὁ Δούγλας ἐκήρυξε τὴν ἀναβολὴν τῆς Βουλῆς. Τότε οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἐπεφόρτισαν τὸν Μουστοξύδην ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν, καὶ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν ὑπουργὸν ἀναφορὰν κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀρμοστοῦ. Ἐλθὼν δὲ περὶ τὰ τέλη Μαΐου εἰς Λονδίνον, εἶδεν ἀμέσως τὸν μαρκήσιον Νορμανδύ, πρὸς ὃν παρουσίασε καὶ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου, ἐν τῷ ὁποίῳ καταδείκνυε τίνι τρόπῳ διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817 παρεβιάσθη ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων, καὶ περαίνων ἐζήτην τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ συντάγματος τούτου, καὶ τὴν εἰς τὰς νήτους ἀποστολὴν ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως ἐξακριβώσῃ τὰς καταχρήσεις τῆς ἀγγλοϊονικῆς κυβερνήσεως. Μὴ λησμονώμεν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ μὲν Εὐρώπη σχεδὸν ἅπασα ὑπέκυπτεν ὑπὸ τὴν πίεσιν καὶ τὴν ἐπὶ ῥοικαν τῶν βενναίων συνθηκῶν, ἡ δὲ κρατικὴ Ἀγγλίᾳ ἐδεικνύετο ὑπέρμαχος αὐτῶν, ἡ μόνη ἐν Ἑπτανήσῳ λέξις· συνταγματικὴ μεταρρύθμισις, ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα καθοσιώσεως, καὶ οἱ ζητοῦντες αὐτὴν ἐρρίπτοντο ὡς κακοῦργοι εἰς τὰς εἰρκτάς, ἢ ἐξωρίζοντο ὡς φανολοῖοι καὶ ταραχσποιοί. Ὅθεν δειγμα μεγίστης γενναϊότητος καὶ πατριωτισμοῦ παρέσχεν ὁ Μουστοξύδης διὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης. Ὁ Νορμανδύ πεισθεὶς, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς λόγους τοῦ συμπολίτου μας, τῷ ὑπασχέθη ὅτι ἤθελε λάβει ὑπὸ ἐμφριθῆ σκέψιν τὰ ἐκτεθέντα ἐν τῷ ὑπομνήματι, καὶ χρηστάς ἐλπίδας τῷ ἔδωκε περὶ ἱκανοποιήσεως τῶν ἀδικηθέντων Ἑπτανήσιων· ἀλλ' ὡς ἔν ἡ τὴν ἐν-

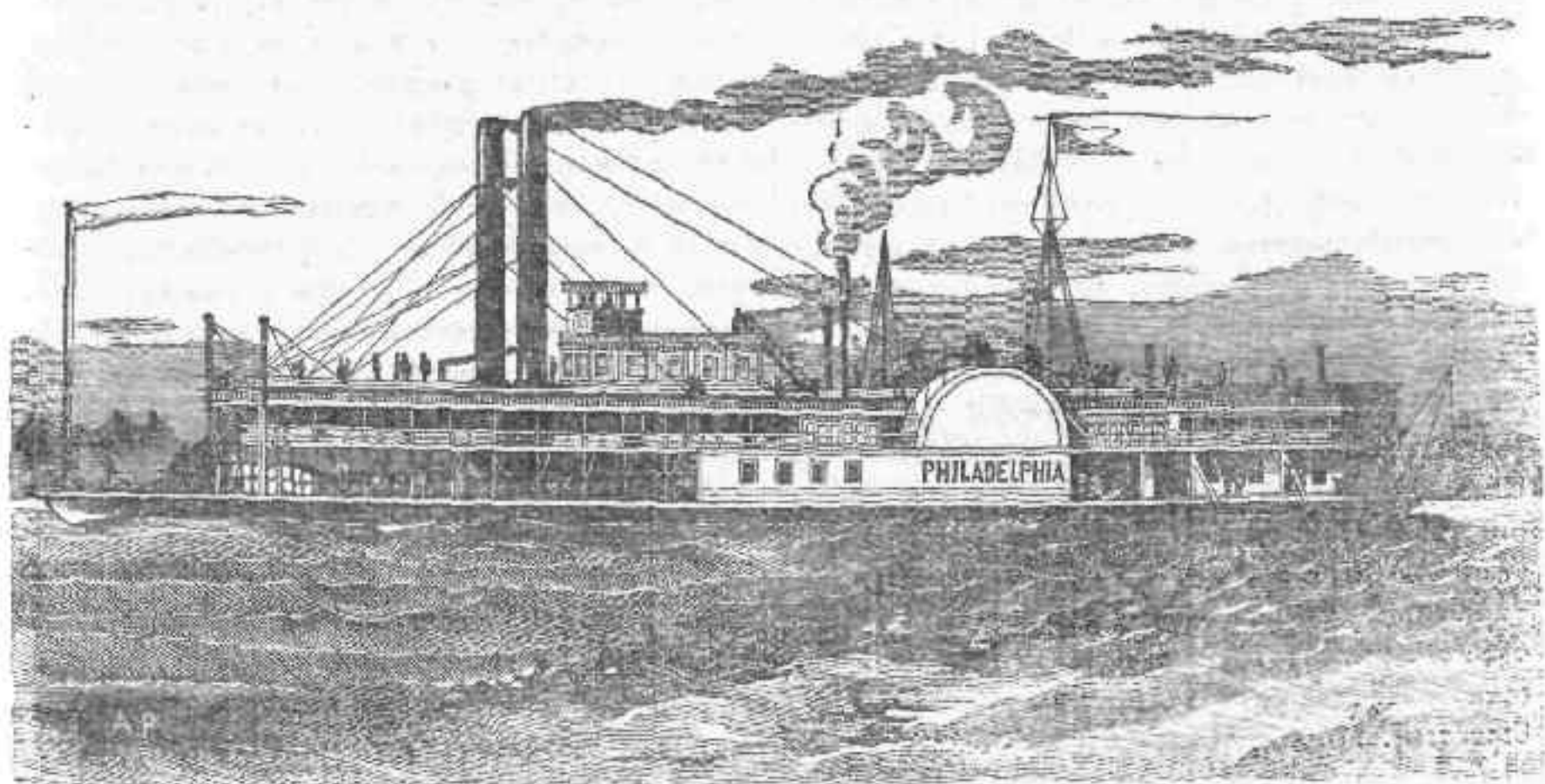
ηραστεῖτο, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ν' ἀναδεχθῇ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἐνταῦθα ἐπικρατοῦντος αὐθαίρετου συστήματος, τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον, κατὰ τὸν Αὐγουστον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, διελύθη, ὁ δὲ Μουστοξύδης, βεβιασμένος ὦν νὰ ἐπανέλθῃ ὅπως παρευρεθῇ ἐν τῇ Βουλῇ, κατὰ τὴν προσηχῇ ἐναρξίν τῆς, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Λονδίνον, καὶ καθ' ὃδὸν ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Νορμανδύ, παρ' οὗ δικαίως προσεδόκα ἀποτελεσματικὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς πατρίδος του, εἶχεν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ λόρδ' Ρούσελ. Ὅθεν ἐσπευσεν ἀμέσως ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοῦτον ἀπὸ Ἑνετίαν, ἐπιστολὴν ἀνταμιμνήσκουσαν τὸ ὑπόμνημά του. Ἐν τοσούτῳ ὅμως, τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Κέρκυραν ἀφίξεώς του, ὁ Δούγλας ἀνέβηλεν ἐκ νέου, καὶ μετὰ μικρὸν διέλυσε τὴν Βουλὴν. Καὶ ἡ αὐθαίρετος αὕτη πράξις δὲν ἀπεδείλινε τὸν Μουστοξύδην, ὅστις συνέταξε καὶ ἐπεμψεν εἰς Λονδίνον, ἐνθα ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου, φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον· «*Osservazioni sulla dissoluzione del VI Parlamento, da uno dei suoi membri rispettosamente sottomesse al Parlamento ed al Ministero inglese.*» Ὁ λόρδ' Ρούσελ λαβὼν τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν διεδίδασκε τὸ ὑπόμνημα τοῦ Μουστοξύδου εἰς τὸν ἀρμοστὴν Δούγλας, ὅπως τρόπον τινὰ ἀπολογηθῇ· οὗτος δὲ, ἵνα ὁπωσοῦν ἐνισχύσῃ τὴν ἀλλόκοτον ἀνασκευὴν του, προσέφυγεν εἰς τὸ ἀνάξιον στρατήγημα νὰ καταμνήσῃ τὸν Μουστοξύδην, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς ἀδελφοὺς Καποδιστρίου, καὶ τὸν Ἰωάννην Πατριτσόπουλον, ὡς ἀρχηγοὺς στασιαστικῆς συνωμοσίας, καὶ νὰ διατάξῃ τὴν κατ' οἶκον ἐρευναν καὶ κατὰ σχεσίαν ἀπάντων τῶν ἰδιωτικῶν αὐτῶν ἐγγράφων. Κατὰ τοῦ ἀγενεῖς τούτου στρατηγήματος ὁ Μουστοξύδης εὐκόλως ἠδυνήθη νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του καὶ τὸ ψευδὲς τῆς κατηγορίας, ὥστε μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Δούγλας ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ τὰ κατασχεθέντα ἐγγράφα χωρὶς ν' ἀπολαύσῃ αὐδεμίαν ὑποστήριξιν ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς ἐκείνης πράξεως. Οὐχ ἦτον ὁμοῦ ἡ κατὰ τοῦ ὑπομνήματος ἀπάντησις τοῦ ἀρμοστοῦ εὗρεν εὐνοϊκωτάτην ὑποδεξίωσιν παρὰ τοῦ λόρδ' Ρούσελ, μὴ αἰτχυνθέντος νὰ δικαιώσῃ κατὰ πάντα τὴν ἀγγλοϊονικὴν κυβερνήσιν, καὶ, ἵνα φανῇ συνεπὴς, νὰ προσβάλῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν καταπιεζομένων Ἑπτανήσιων. Ἄπασαι αἱ ἀποτυχίαι αὗται δὲν ἀπεθάρρυνον τὸν Μουστοξύδην, μάλιστα ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἀνεσκέυασε καὶ διέψευσε τὸν ὑπουργὸν καὶ τὸν ἀρμοστὴν διὰ τοῦ ἐν Μελίτη δημοσιευθέντος συγγράμματος του· *Confutazione di A. Mustoxidi al Dispaccio*, κτλ., ὅπου δικαίως ἐπεκλήθη ἡ πολιτικὴ κατήχησις τῶν Ἑπτανήσιων. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε νὰ ἐνασχολῆται ἰδιωτικῶν εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας, ἐκδοῦς, σὺν τοῖς ἄλλοις, κατὰ τὰ ἔτη 1843-1847 τὸν πολῦτιμον *Ἑλληνομνημονα*, ἐν τῷ ὁποίῳ καταγνώριζε πολλοὺς θησαυροὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Πρὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχε περικυβερτηθῇ καὶ παρὰ τοῦ βασιλεῖς Ὁθωνος με τὸν

χρυσούν Σταυρόν τοῦ Σωτῆρος. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1845, ἐπὶ τῆς ἀρμοστείας τοῦ εἰλικρινοῦς καὶ γενναίου Σαίτωνα, διορίσθη ἐκ δευτέρου ἱστοριογράφος τῶν ἡμετέρων νήσεων, ἡ μᾶλλον ἐπεκυρώθη ὁ κατὰ τὴν Ἑπτανήσιον Πολιτείαν διορισμὸς αὐτοῦ. Ἐκτοτε κατεγίνετο εἰς συλλογὴν καὶ τακτοποίησιν τῶν τιμαλφῶν καὶ διεσπαρμένων κειμηλίων τῆς ἱστορίας, καὶ εἰς ἐκθεσιν αὐτῶν διὰ τῆς οἰκείας αὐτῷ ἐμβριθείας καὶ γλαφυρότητος. Διάφοροι περιστάσεις, τὰς ὁποίας ἐνταῦθα ἀδυνατοῦμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν, ἐπέφερον μεγάλην βραδύτητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ δυστυχῶς καὶ ἔμεινεν ἀτελείωτον.

Ἡ ἕνεκα τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ ἔτους 1849 πρώτη ἐλευθέρα τῶν βουλευτῶν ἐκλογή ἐψήφισε τὸν Μουστοζύδην ἀντιπρόσωπον, ἡ δὲ ἀξιωματικὸς Βουλὴ ἐκείνη ὁμοφώνως ἐκήρυξεν αὐτὸν πρόεδρόν της. Τὴν θέσιν ταύτην ὁ Μουστοζύδης ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ, μετριοφρόνως θεωρῶν ἀνωτέραν τῶν δυνάμεών του. Ὁφιαίτερον δὲ ἀντετάχθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὡς ὑποψήφιος

εἰς τὴν θέσιν ἐπαρχιακοῦ συμβούλου, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὁ Μουστοζύδης διορίσθη ἐκ νέου Ἀρχὸν τῆς Παιδείας. Ἄν ἐν τῷ πολυμόχθῳ ὑπουργήματι τούτῳ διατελὼν δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἀπάντων, τοῦτο ἀποδοτέον μᾶλλον εἰς τὴν ἀθλίαν τῶν ἡμετέρων πραγμάτων κατάστασιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας δυσκόλως, ἵνα μὴ εἴπῃ τις οὐδῶλως, ὁ διακεκριμένος πολίτης δύναται νὰ κατορθώσῃ ὠφέλιμόν τι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἅμα ἀναδεχθεὶς ἐπίσημόν τινα θέσιν. Ἡ γενικὴ ὁμῶς κατῆφεια ἣτις κατέλαβε τὸν τόπον μας ὅτε ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρός, ἡ αὐθόρμητος εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ σύρρη πολιτῶν καὶ ξένων πάσης τάξεως, ὁ συγκινητικὸς λόγος τὸν ὁποῖον εὐφραδῆς ῥήτωρ ἐξεφώνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου, ἀρκούντως ἀπέδειξαν πόσον ἀπώλεσεν ἡ Κέρκυρα ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ περικλειοῦς Ἀνδρέου Μουστοζύδου.

N. B. ΜΑΝΕΣΗΣ.

Μέγα ποτάμιον ἀτμόπλοιον.

ΑΠΟ ΝΕΟΒΟΡΑΚΟΥ ΕΙΣ ΝΕΑΝ ΑΥΡΗΑΙΑΝ.

(Τέλος. ἴδε φυλλάδι. 280.)

—ooo—

Ὁ Ἀλαβάμας δὲν εἶναι τόσον μέγας ποταμὸς ὡς ὁ Μισισίπις ἢ ὁ Ὠγάϊος, ἀλλ' οὐχ ἥτιον θεωρεῖται σημαντικὸς, διότι εἶναι πλευστὸς εἰς διάστημα ἑξήκοντος περίπου μιλίων. Οἱ ἐλιγμοὶ τοῦ σχημα-

τίζουσι μεγάλας καμπύλας, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀληθὴς ἀπόστασις μεταξὺ Montgomery καὶ Mobile εἶναι 800 μιλίων, ἢν διατρέχει τὸ ἀτμόπλοιον συνήθως ἐντὸς 48 ὥρων. Καταβάνων τὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦτον ποταμὸν, οὗ αἱ ὄχθαι εἶναι κατάρυτοι μέχρι τοῦ ὕδατος, ἐνόμιζον ὅτι εἰσπρόχνην κατὰ πρότον εἰς ἄγριον δάσος, διότι οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἔχνος ἀνθρωπίνης κατοικίας ἀπαντᾷ. Τὸ ἐσπέρας ἡ ἐρημία ἦτο μεγαλητέρα, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ὁ πολιτισμένος κόσμος εἰρίσκετο χιλιάδας μιλίων μακρὰν ἡμῶν.

Τὴν ἐπιούσαν εἶχομεν ἤδη διανύσει τὸ ἥμισυ